«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
__________________ Сатторзода Б.А.
«_11_» ________________ соли 2026

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар мавзуи «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ пешниҳод шудааст.

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар мавзуи «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ» ба ихтисоси илмии 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ пурра мувофиқат мекунад. Диссертатсия ба таҳлили яке аз институтҳои асосии ҳуқуқи уҳдадорӣ – тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадориҳо (ноустуворона, гарав, байъона, замонат, нигоҳдорӣ, кафолати бонкӣ) бахшида шудааст. Мавзуъ ва муҳтавои он ба шиносномаи ихтисоси мазкур пурра ҷавобгӯ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Мубрамии мавзуъ бо зарурати такмили механизмҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадориҳо дар шароити рушди муносибатҳои бозорӣ ва афзоиши шумораи шартномаҳои граждании ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок мегардад. Дар замони муосир, бештари уҳдадориҳои шартномавӣ бо сабабҳои гуногун иҷро намешаванд ё ба таври номатлуб иҷро мешаванд, ки ин зарурати таҳияи механизмҳои самараноки ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадориҳоро тақозо мекунад.

Сарфи назар аз он ки Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон шаш намуди асосии тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадориҳоро пешбинӣ кардааст, таҳлили қонунгузории амалкунанда ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ нишон медиҳад, ки:

- татбиқи ин тарзҳо аксар вақт бо мушкилотҳои ҳуқуқӣ ҳамроҳӣ мекунад;
- дар байни меъёрҳои КМ ҶТ ва қонунҳои махсус номутобиқатиҳо вуҷуд доранд;

- назарияи ҳуқуқи маданӣ то ҳол мафҳуми ягонаи илмии баъзе тарзҳои таъмин коркард накардааст;

- дар амалияи судӣ дар масъалаҳои татбиқи тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ мухолифатҳо ба назар мерасанд.

Мубрамияти таҳқиқ ҳамчунин аз он бармеояд, ки дар адабиёти ҳуқуқшиносии ватанӣ таҳқиқоти махсуси комплексӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ то ҳол нашудааст. Қабули «Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028» такмили қонунгузории маданиро ҳамчун яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати ҳуқуқии давлат муайян намудааст. Дар чунин шароит таҳқиқи комплексии масъалаҳои назариявӣ ва амалии таъмини иҷрои уҳдадорӣ, коркарди мафҳумҳои дақиқи ҳуқуқӣ ва пешниҳодҳои асоснок оид ба такмили қонунгузорӣ ниҳоят саривақтӣ ва зарур мебошад.

Ҳамин тариқ, мавзуи диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дорои мубрамияти баланди илмӣ ва амалӣ буда, ба эҳтиёҷоти воқеии рушди қонунгузории маданӣ ва таъмини устувории муҳити ҳуқуқии фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пурра ҷавобгӯ мебошад.

Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулосаю пешниҳодҳо. Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳои дар диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали баёнгардида баланд арзёбӣ мегардад.

Муаллиф таҳқиқоти худро бар пояи таҳлили ҳамаҷонибаи қонунгузории амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла муқаррароти Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни ҶТ «Дар бораи ипотека», Қонуни ҶТ «Дар бораи ғарави молу мулки манқул ва бақайдгирии уҳдадориҳои таъминшуда», санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ, инчунин қонунгузории хориҷӣ (Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Олмон, Фаронса) ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ анҷом додааст. Ин тарз имкон додааст, ки масъалаҳои назариявӣ ва амалии таъмини иҷрои уҳдадориҳо ба таври муназзам ва мантиқӣ баррасӣ шаванд.

Дар ҷараёни таҳқиқ муаллиф аз маҷмуи васеи усулҳои илмӣ, аз ҷумла усулҳои диалектикӣ, таҳлили системавӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва мантиқии расмӣ истифода бурдааст, ки ин ба амиқӣ ва объективияти таҳқиқ мусоидат намудааст. Хулосаҳои пешниҳодшуда на танҳо ба таҳлили назариявӣ, балки ба омӯзиши амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ (зиёда аз 4 парвандаи судӣ) ва ҳолатҳои мушаххаси ҳуқуқӣ такя мекунанд.

Асоснокии илмии диссертатсия дар он ифода меёбад, ки муаллиф мушкилоти мавҷудаи қонунгузорӣ вобаста ба мафҳум, хусусият ва табиати ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ, таносуби тарзҳои таъмин ва воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ, намудҳои алоҳидаи тарзҳои таъмин (ноустуворона, гарав, байъона, замонат, нигоҳдорӣ, кафолати бонкӣ)-ро муайян намуда, барои бартараф намудани онҳо пешниҳодҳои мушаххас ва бо далелҳои илмӣ таҳия намудааст. Пешниҳодҳо дорои хусусияти мантиқӣ, пайдарҳам ва мутобиқ ба сохтори қонунгузории миллӣ мебошанд.

Ҳамзамон, таҳлили муқоисавии қонунгузории хориҷӣ ва истифодаи таҷрибаи мусбати давлатҳои дигар барои такмили қонунгузории миллӣ ба хулосаҳо ва пешниҳодҳои муаллиф асоснокии иловагӣ мебахшад. Муаллиф бо далелҳои муътамад нишон медиҳад, ки ворид намудани тағйирот ба Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 381, 383, 418, 422) барои бартараф намудани номуайяниҳои ҳуқуқӣ зарур мебошад.

Хулосаҳои умумии диссертатсия бо мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ мутобиқат дошта, дар асоси таҳлили мантиқӣ ва муназзами маводи назариявӣ ва эмпирикӣ таҳия гардидаанд. Пешниҳодҳои илмии муаллиф дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, татбиқи онҳо метавонад ба такмили қонунгузории маданӣ, рушди муносибатҳои шартномавӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намояд.

Ҳамин тариқ, дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳои дар диссертатсия овардашуда дар сатҳи баланди илмӣ қарор дошта, ба талаботи корҳои диссертатсионии номзадӣ пурра ҷавобгӯ мебошад.

Навгонии илмии таҳқиқ ва саҳеҳияти натиҷаҳои гирифташуда. Навгонии илмии диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар он ифода меёбад, ки бори аввал дар илми ҳуқуқи мадании Тоҷикистон масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ ба таври мукаммал, системавӣ ва комплексӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. То имрӯз ин масъалаҳо асосан дар доираи таҳқиқоти умумӣ оид ба ҳуқуқи уҳдадорӣ баррасӣ мегардиданд ва ҳамчун объекти мустақили таҳқиқи диссертатсионӣ ба таври фарогир таҳлил нашуда буданд.

Нововарии илмӣ, пеш аз ҳама, дар зерин ифода меёбад:

1. Таҳияи мафҳумҳои нави илмӣ – муаллиф мафҳуми нави илмии «замонат»-ро пешниҳод кардааст (саҳ. 128-129), ки дар он замонат на танҳо ҳамчун шартнома, балки ҳамчун уҳдадории иловагии (аксессории) байни кредитор ва зомин тавсиф шудааст.

2. Пешниҳоди тағйироту иловаҳо ба КМ ҶТ – муаллиф 4 пешниҳоди мушаххаси ислоҳотиро ба Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод кардааст (саҳ. 166-167): дар бораи «ноустуворонаи меъёрӣ» (иваз намудани ибораи «ноустуворонаи қонунӣ» ба «ноустуворонаи меъёрӣ»); дар бораи ноустуворонаи ашёӣ; дар бораи подоши зомин; дар бораи ҳуқуқи регресси зомин.

3. Таснифоти нави тарзҳои таъмин – муаллиф тарзҳои таъминро вобаста ба меъёрҳои гуногун (умумӣ ва махсус, аксессорӣ ва мустақил) тасниф кардааст (саҳ. 11, 37).

4. Таҳлили таносуби тарзҳои таъмин ва воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ – дар диссертатсия таносуби тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ ва тарзҳои (воситаҳои) ҳифзи ҳуқуқҳои маданӣ ба таври илмӣ асоснок карда шудааст (саҳ. 31-45).

5. Таҳлили муқоисавии ҳуқуқи таърихӣ – дар диссертатсия бори аввал дар илми ҳуқуқшиносии тоҷик рушди институти замонат дар ҳуқуқи авестой, ҳуқуқи римӣ, ҳуқуқи мусулмонӣ ба таври муқоисавӣ таҳлил шудааст (саҳ. 108-116).

6. Таҳлили ҳуқуқии байъона дар музоядаҳо – дар диссертатсия байъонаи классикӣ (моддаи 438 КМ ҶТ) аз байъонае, ки дар музоядаҳо ва тендерҳо истифода мешавад (қисми 5 моддаи 514 КМ ҶТ), ҷудо карда шудааст.

Саҳеҳият ва боэътимодии натиҷаҳои гирифташуда бо истифодаи усулҳои муосири таҳқиқи илмӣ, аз ҷумла таҳлили системавӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва мантиқии расмӣ таъмин гардидааст. Хулосаҳо бар пояи таҳлили қонунгузории амалкунанда, санадҳои барномавӣ, амалияи судӣ ва таҷрибаи татбиқи ҳуқуқ асос ёфтаанд, ки ин ба дурустӣ ва асоснокии илмии онҳо шаҳодат медиҳад.

Натиҷаҳои таҳқиқ дар нуктаҳои барои ҳимоя пешниҳодшуда ва хулосаҳои умумии диссертатсия таҷассум ёфта, бо мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ мутобиқат доранд. Онҳо дорои пайдарҳамии мантиқӣ, асоснокии илмӣ ва аҳаммияти амалӣ мебошанд ва метавонанд ҳамчун заминаи такмили қонунгузории маданӣ ва рушди назарияи ҳуқуқи уҳдадорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон хизмат намоянд.

Ҳамин тариқ, навгонии илмӣ ва саҳеҳияти натиҷаҳои бадастомада диссертатсияро ҳамчун таҳқиқоти мустақили дорои арзиши назариявӣ ва амалӣ муаррифӣ менамоянд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали

дорои аҳаммияти назарраси илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ буда, ба рушди минбаъдаи илми ҳуқуқи маданӣ ва такмили танзими ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадориҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамоянд.

Аҳаммияти илмии натиҷаҳои таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки дар диссертатсия заминаи назариявии таъмини иҷрои уҳдадориҳо дар доираи ҳуқуқи маданӣ такмил ва густариш дода шудааст. Муаллиф мафҳум, хусусиятҳо ва табиати ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ, таносуби тарзҳои таъмин ва воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ, инчунин намудҳои алоҳидаи тарзҳои таъминро дақиқ намудааст. Хулосаҳои илмии пешниҳодшуда метавонанд ҳамчун пояи назариявӣ барои таҳқиқоти минбаъда дар соҳаи ҳуқуқи уҳдадорӣ ва ҳуқуқи соҳибкорӣ истифода шаванд.

Аҳаммияти амалии натиҷаҳои таҳқиқ дар имконияти истифодаи онҳо ҳангоми такмили қонунгузории маданӣ ва татбиқи меъёрҳои ҳуқуқӣ зоҳир мегардад. Пешниҳодҳои мушаххас оид ба ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 381, 383, 418, 422) метавонанд барои мақомоти қонунгузор, судҳо ва дигар субъектҳои ҳуқуқтатбиқкунӣ манфиатовар бошанд. Ҳамзамон, маводи таҳқиқ метавонад дар раванди таълими фанҳои «Ҳуқуқи маданӣ», «Ҳуқуқи уҳдадорӣ» ва «Ҳуқуқи соҳибкорӣ» истифода гардад.

Аҳаммияти иқтисодии натиҷаҳои диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки такмили механизмҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадориҳо ба рушди муносибатҳои кредитӣ, сармоягузорӣ ва шартномавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат мекунад. Ин ба коҳиши хатарҳои кредиторон, афзоиши шумораи қарзҳои бонкӣ, рушди бозори ипотека, ҷалби сармояи хориҷӣ ва устувории муносибатҳои иқтисодӣ оварда мерасонад.

Аҳаммияти иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия дар он ифода меёбад, ки таъмини иҷрои уҳдадориҳо на танҳо манфиатҳои иқтисодии кредиторон, балки ҳуқуқҳои иҷтимоии шаҳрвандонро низ ҳифз мекунад. Дар шартномаҳои қарзӣ барои хариди манзил (ипотека) гарав манфиатҳои бонк ва шаҳрвандро ҳифз мекунад; замонат ва кафолати бонкӣ дар шартномаҳои хидматрасонӣ манфиатҳои истеъмолкунандагонро ҳифз мекунанд; нигоҳдории молу мулки қарздор дар соҳаи хидматрасонии манзилию коммуналӣ манфиатҳои ташкилотҳои манзилию коммуналиро ҳифз мекунад.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои диссертатсия дорои аҳаммияти фарогир ва бисёрҷанба буда, метавонанд дар рушди назария ва амалияи ҳуқуқи

маданӣ, такмили қонунгузорӣ ва таҳкими суботи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми назаррас гузоранд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқи диссертатсионии Исмонализода Сайвали Исмонали бо истифодаи методологияи мукаммал ва манбаъҳои боэътимоди ҳуқуқӣ ва илмӣ таъмин гардидааст. Муаллиф дар раванди таҳқиқ аз усулҳои диалектикӣ, таҳлили системавӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва мантиқии расмӣ истифода намуда, масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадориҳоро ба таври пайдарҳам ва ҳамаҷониба баррасӣ кардааст.

Асоси эмпирикии таҳқиқро қонунгузории амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла муқаррароти Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои махсус («Дар бораи ипотека», «Дар бораи ғарави молу мулки манқул…»), санадҳои зерқонунӣ, инчунин қонунгузории хориҷӣ (Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Олмон, Фаронса), амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ (зиёда аз 4 парвандаи судӣ) ва таҳлили мавқеъҳои илмии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ (зиёда аз 130 сарчашма) ташкил медиҳанд. Истифодаи чунин манбаъҳои гуногунҷанба ба хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмии муаллиф устуворӣ ва асоснокии назариявӣ мебахшад.

Дурустии натиҷаҳои таҳқиқ дар пайдарҳамии мантиқии баррасии масъалаҳо, мутобиқати хулосаҳо ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ ва асоснок гардидани ҳар як пешниҳоди илмӣ зоҳир мегардад. Муаллиф дар таҳияи хулосаҳо аз таҳлили муқоисавии қонунгузории хориҷӣ низ истифода бурда, пешниҳодҳои худро дар заминаи таҷрибаи байналмилалӣ ва мутобиқ ба шароити ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок намудааст.

Асоснокии натиҷаҳо бо таҳлили мушаххаси холигиҳо ва норасоиҳои қонунгузории амалкунанда, инчунин бо пешниҳоди роҳҳои воқеӣ ва амалишавандаи такмили меъёрҳои ҳуқуқӣ таъмин шудааст. Пешниҳодҳои муаллиф дорои хусусияти амалӣ буда, аз ҷиҳати техникӣ-ҳуқуқӣ мутобиқ ба сохтори Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардидаанд.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои таҳқиқ дорои дараҷаи баланди эътимоднокӣ, дурустӣ ва асоснокии илмӣ буда, ба талаботи корҳои диссертатсионии сатҳи номзадӣ пурра ҷавобгӯ мебошанд ва метавонанд дар фаъолияти илмӣ, қонунгузорӣ ва ҳуқуқтатбиқкунӣ истифода шаванд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ – Исмонализода Сайвали Исмонали дар таҳқиқи диссертатсионӣ бо сатҳи баланди мустақилияти илмӣ, навоварии

назариявӣ ва асоснокии таҳлили ҳуқуқӣ пурра тасдиқ мегардад. Ҳамаи муқарраротҳ илмӣ, хулосаҳо ва пешниҳодҳое, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, аз ҷониби муаллиф мустақилона таҳия ва бо далелҳои илмӣ асоснок карда шудаанд.

Саҳми шахсии довталаб, пеш аз ҳама, дар зерин ифода меёбад:

1. Таҳияи мафҳумҳои нави илмӣ – мафҳуми нави илмии «замонат» таҳия карда шудааст (саҳ. 128-129); мафҳуми «ноустуворонаи меъёрӣ» пешниҳод гардидааст (саҳ. 166).

2. Пешниҳоди тағйироту иловаҳо ба КМ ҶТ – 4 пешниҳоди мушаххаси ислоҳотӣ ба Кодекси мадании Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 381, 383, 418, 422) пешниҳод шудааст.

3. Таҳлили муқоисавии қонунгузории хориҷӣ – муаллиф мустақилона қонунгузории хориҷии зиёда аз 5 давлатро омӯхта, онро бо қонунгузории ҶТ муқоиса кардааст.

4. Таҳлили таърихӣ-ҳуқуқӣ – муаллиф мустақилона рушди институти замонат дар ҳуқуқи авестой, римӣ, мусулмониро омӯхта, таҳлил кардааст.

5. Ҷамъоварӣ ва таҳлили маводи эмпирикӣ – муаллиф мустақилона зиёда аз 4 парвандаи судиро аз бойгонии судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷамъоварӣ, таҳлил ва дар диссертатсия ҷой додааст.

6. Иштирок дар конференсияҳои илмӣ – муаллиф дар 6 конференсияи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ бо маърӯзаҳо баромад карда, натиҷаҳои таҳқиқотро ба муҳокимаи ҷомеаи илмӣ пешниҳод намудааст.

7. Нашри мақолаҳои илмӣ – муаллиф 17 мақолаи илмӣ (аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда) ба нашр расонидааст.

Ҳамин тариқ, диссертатсия натиҷаи кори мустақилона ва эҷодкоронаи довталаб буда, саҳми шахсии ӯ дар таҳқиқ ба таври возеҳ инъикос ёфта, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пурра ҷавобгӯ мебошад.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионии Исмонализода Сайвали Исмонали дар нашрияҳои илмии тақризшаванда ва тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври кофӣ инъикос гардидаанд. Тибқи маълумоти феҳристи интишорот (саҳ. 182-185), аз рӯйи мавзуи диссертатсия 17 мақолаи илмӣ ба нашр расонида шудааст, ки аз онҳо 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсияшудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор ёфтаанд.

Дар ин мақолаҳо паҳлуҳои муҳими назариявӣ ва амалии таъмини иҷрои уҳдадориҳо, аз ҷумла: мафҳум ва хусусиятҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ; мафҳум ва табиати ҳуқуқии ноустуворона; масъалаҳои байъона дар қонунгузории граждании ҶТ; мафҳум ва моҳияти нигоҳ доштан; танзими ҳуқуқии кафолати бонкӣ; таносуби тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ ва воситаҳои ҳифзи ҳуқуқҳои маданӣ; замонат дар қонунгузории граждании ҶТ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Маводи интишоршуда мазмуни асосии диссертатсияро инъикос намуда, натиҷаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои довталабро пешакӣ ба муҳокимаи ҷомеаи илмӣ пешниҳод кардааст.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои таҳқиқ ба таври зарурӣ апробатсия гардида, интишори онҳо дар нашрияҳои илмии тақризшаванда сатҳи баланди омодагӣ ва эътимоднокии кори диссертатсиониро тасдиқ менамояд. Теъдод ва сатҳи маводи чопшуда ба бандҳои 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, пурра мутобиқ мебошад.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар мавзуи «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ» аз ҷиҳати мазмун, фарогирии масъалаҳо ва сатҳи таҳлили илмӣ дар дараҷаи зарурии кори илмии тахассусӣ таҳия гардидааст.

Мазмуни диссертатсия бо мақсад ва вазифаҳои эълонгардидаи таҳқиқ мутобиқат дошта, масъалаҳои назариявӣ ва амалии вобаста ба мафҳум, хусусиятҳо ва табиати ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ, таносуби тарзҳои таъмин ва воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ, намудҳои алоҳидаи тарзҳои таъмин (ноустуворона, гарав, байъона, замонат, нигоҳдорӣ, кафолати бонкӣ)-ро ба таври муназзам ва пайдарҳам баррасӣ менамояд.

Муаллиф бо такя ба таҳлили қонунгузории амалкунанда, мавқеъҳои илмии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, амалияи судӣ ва санадҳои барномавии давлатӣ хулосаҳои илмии асоснок пешниҳод кардааст.

Дар раванди таҳқиқ масъалаҳои баҳсталаби таъмини иҷрои уҳдадориҳо, аз ҷумла табиати ҳуқуқии ноустуворона, муносибати гарав ба ҳуқуқҳои ашёӣ ё уҳдадориҳо, хусусияти аксессории замонат, муносибати нигоҳдорӣ ба мудофиаи зарурӣ ва зарурати фаврӣ, бо таҳлили амиқ ва далелҳои назариявию амалӣ баррасӣ гардидаанд.

Хулосаҳои пешниҳодшуда дорои хусусияти мантиқӣ ва пайдарҳам буда, аз таҳлили низомнок ва системавии масъалаҳо бармеоянд.

Диссертатсия дорои сохтори мукаммал буда, аз муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, хулоса ва феҳристи адабиёт иборат аст. Бобҳо бо пайдарҳамии мантиқӣ ҷойгир шуда, масъалаҳои назариявӣ дар боби аввал, таснифи тарзҳои таъмин дар боби дуюм ва хусусиятҳои замонат, нигоҳдорӣ ва кафолати бонкӣ дар боби сеюм баррасӣ гардидаанд. Ин сохтор имконият медиҳад, ки мавзуъ ба таври комплексӣ ва фарогир таҳлил гардад.

Дараҷаи ба итмом расидани таҳқиқ баланд арзёбӣ мешавад. Муаллиф масъалаҳои гузошташударо пурра фаро гирифта, натиҷаҳои таҳқиқро дар хулосаҳо ҷамъбаст намуда, пешниҳодҳои мушаххас оид ба такмили қонунгузории маданӣ ироа намудааст.

Ҳамин тариқ, мазмуни диссертатсия ба талаботи корҳои диссертатсионии сатҳи номзадӣ мутобиқ буда, дараҷаи ба итмом расидани он пурра ва қонеъкунанда арзёбӣ мегардад.

Сохтори рисолаи илмӣ. Рисола аз феҳристи ихтисораҳо, муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд. Ҳаҷми умумии диссертатсия 185 саҳифа-ро дар бар мегирад.

Боби якум («Муқаррароти умумӣ оид ба таъмини иҷрои уҳдадорӣ», саҳ. 16-45) ба мафҳум, хусусиятҳо ва таносуби тарзҳои таъмин бо воситаҳои ҳифзи ҳуқуқ бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф нишон медиҳад, ки таъмини иҷрои уҳдадорӣ як институти муҳими ҳуқуқи маданӣ буда, дорои хусусиятҳои аксессорӣ, ҳавасмандкунанда ва ҳимоявӣ мебошад.

Боби дуюм («Таснифи тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ», саҳ. 46-107) ба таҳлили ноустуворона, гарав ва байъона бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф намудҳо ва табиати ҳуқуқии ноустуворонаро таҳлил карда, пешниҳоди ҷорӣ намудани «ноустуворонаи меъёрӣ»-ро пешниҳод мекунад. Дар қисми гарав муаллиф намудҳои гуногуни гарав (ипотека, гарав бо супурдани амвол, гарав бо боқӣ мондани амвол, гарави молҳои дар гардиш буда, гарав дар ломбард)-ро таҳлил кардааст.

Боби сеюм («Хусусиятҳои замонат, нигоҳдошт ва кафолати бонкӣ дар низоми намудҳои тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ», саҳ. 108-161) ба таҳлили замонат, нигоҳдорӣ ва кафолати бонкӣ бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф таҳлили таърихии ғанӣ оид ба рушди институти замонат дар ҳуқуқи авестой, римӣ, мусулмонӣ пешниҳод кардааст.

Сохтори диссертатсия ба талаботи корҳои диссертатсионии сатҳи номзадӣ пурра ҷавобгӯ мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ. Диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар мавзуи «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ» ба талаботи Қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 25 сентябри соли 2025, №10) пурра мувофиқ мебошад. Диссертатсия аз рӯйи ҳаҷм (185 саҳифа), сохтор (муқаддима, 3 боб, 8 зербоб, хулоса, адабиёт), мазмун, навгонии илмӣ, асоснокӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ, апробатсия (6 конференсия) ва нашри натиҷаҳо (17 мақола, аз ҷумла 6 дар маҷаллаҳои тақризшаванда) ба талаботи муқарраргардида пурра ҷавобгӯ мебошад.

Мутобиқати тахассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Тахассуси илмии Исмонализода Сайвали Исмонали ба ихтисоси илмии дархостшавандаи 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ пурра мувофиқат мекунад. Диссертатсияи ӯ ба таҳлили яке аз институтҳои асосии ҳуқуқи маданӣ – тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадориҳо бахшида шудааст. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад.

Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Сарфи назар аз сатҳи баланди илмии диссертатсия, баъзе эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталабро зикр кардан мумкин аст:

1. Дар бораи таҳлили муқоисавии қонунгузории хориҷӣ – муаллиф қонунгузории Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Олмон, Фаронсаро таҳлил кардааст, аммо ба мақсад мувофиқ мебуд, ки қонунгузории кишварҳои дигар (масалан, Беларус, Украина) низ мавриди таҳлил қарор гирад (саҳ. 9).

2. Дар бораи байъона – муаллиф байъонаи классикиро аз байъонае, ки дар музоядаҳо истифода мешавад, ҷудо кардааст, аммо ба мақсад мувофиқ мебуд, ки таҳлили муқоисавии байъона дар қонунгузории хориҷӣ (масалан, дар ҳуқуқи олмонӣ) бештар анҷом дода шавад (саҳ. 100-103).

3. Дар бораи хусусияти аксессории замонат – муаллиф хусусияти аксессории замонатро таҳлил кардааст, аммо ба мақсад мувофиқ мебуд, ки истисноҳо аз ин принсип (масалан, дар кафолати бонкӣ) бештар таҳлил карда шаванд (саҳ. 122-124).

4. Дар бораи нигоҳдории молу мулки қарздор – муаллиф муносибати нигоҳдориро ба мудофиаи зарурӣ ва зарурати фаврӣ таҳлил кардааст,

аммо ба мақсад мувофиқ мебуд, ки муносибати нигоҳдорӣ ба чораҳои амалиётӣ низ пурратар таҳлил карда шавад (саҳ. 144-149).

5. Дар бораи кафолати бонкӣ – дар диссертатсия кафолати давлатӣ ҳамчун намуди махсуси кафолати бонкӣ пурра кушода нашудааст. Ба мақсад мувофиқ мебуд, ки муқаррароти Қонуни ҶТ «Дар бораи қарзгирии давлатӣ ва қарзе, ки аз ҷониби давлат кафолат дода мешавад» низ таҳлил карда шавад (саҳ. 150-161).

Қайд кардан ба маврид аст, ки эродҳои зикршуда хусусияти принсипиалӣ надошта, ба арзёбии умумии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонанд.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Хулосаи диссертатсияи Исмонализода Сайвали Исмонали дар мавзуи «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини иҷрои уҳдадорӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун, сохтор ва натиҷаҳои илмӣ ба талаботи муқарраргардида мутобиқ мебошад.

Диссертатсия бо дараҷаи баланди мукаммалӣ, асоснокии илмӣ ва аҳаммияти назариявию амалӣ фарқ намуда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Муаллифи рисола – Исмонализода Сайвали Исмонали бо назардошти натиҷаҳои бадастомада ва хулосаҳои илмии пешниҳодшуда, сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ дониста мешавад.

Тақризи муассисаи пешбар мутобиқи муқаррароти бандҳои 76–79 ва 81 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод гардидааст.

Диссертатсия ва автореферат дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон баррасӣ шудааст. Суратҷаласаи семинари васеи илмӣ-назариявӣ таҳти №11 аз 07 апрели соли 2026.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби Бобозода Ҷамрод Қурбон – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3., профессори кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон омода карда шуда, дар ҷаласаи кафедра баррасӣ, муҳокима ва ҷонибдорӣ шудааст. Дар ҷаласаи кафедра аз 11 нафар

иштирок доштанд: 11 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 11, «зид» – нест, «бетараф» – нест. Суратҷаласаи кафедра таҳти №10 аз 09 апрели соли 2026.

Раиси семинари васеи илмӣ- назариявӣ:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон — Табаров Н.А.

Ташхисгар:
Мудири кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор — Бобозода Ҷ.Қ.

Котиби ҷаласа:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон — Оралбаев Х.Х.

Имзои Табаров Н.А., Бобозода Ҷ.Қ., ва котиби ҷаласа Оралбаев Х.Х.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон — Мирҷамолов М.А.

Суроға: 734067, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов, 64/14 Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон.
Телефон: +992 (37) 231- 02-01.
E-mail: tgfeu@tgfeu.tj.

«10» 04 2026 сол